

або дієсловах *hoped, knew, seemed*, словосполученнях: *in good humour /in excellent spirits/ almost hilarious, of course, as his father agreed, the promise to her mother*, оцінних прикметниках – *brilliant, confused murmur*; іменниках – *favourite*, прислівниках – *unfortunately, strange*. Далі бачимо різні суб'єктивні точки зору щодо багатства: *he really had a great sum, temporary errors, the inheritor of solid instincts, give the impression, had a respect* [Joyce 1991].

Інколи лексичні одиниці, що є актуалізаторами концепту, змінюються при перекладі: *Segouin had the unmistakable air of wealth* [Joyce 1991]. – На Сегуєне, **безумовно**, был отпечаток богатства [Джойс 1993, с. 39].

Почуття домашніх щодо обіду в отелі, де зупинився Сегуєн: подія, відчуття гордості, хвилювання, бажання, велика повага, уява, люб'язність, веселощі, пригоди – *an occasion, a certain pride, trepidation, a certain eagerness, immense respect, imagination, subtlety, merriment, adventure*. Також, актуалізаторами концепту є дієслова: *his manner expressed a real respect, admired the dexterity, felt obscurely, would regret*; порівняння: *conceived the lovely youth of the Frenchmen twined elegantly upon the firm framework of the Englishman's* [Joyce 1991]; оцінні прикметники та прислівники: *delightful, excellent, exquisite, boldly*.

Таким чином, ми можемо зробити наступні **висновки**: суб'єктивність є абстрактним іменником, але актуалізаторами його є різні частини мови, характерним є вживання дієслів, іменників, оцінних прикметників та прислівників.

Література

Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / А. Вежбицкая // Язык. Культура. Познание. – М. : Русские словари, 1996. — С.33-88.

Джойс Д. Дублинцы : рассказы; Портрет художника в юности : роман; перевод с англ. / Д. Джойс. — М. : Знак, 1993. — [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lib.ru/DVOJS/dublincy.txt>

Joyce J. Dubliners / James Joyce. — Dover, 1991. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.gutenberg.org/files/2814/2814-h/2814-h.htm>

(Матеріал надійшов до редакції 13.10.17)

УДК: 811.111:81'42

ШЕВЧУК О. В., ПАНАСЕНКО О. С.
(Запорізький національний університет)

ПРОПОЗИЦІЯ ЯК ОСНОВНИЙ АСПЕКТ КОГНІТИВНО-ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПІДХОДУ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ

Шевчук О. В., Панасенко О. С. Пропозиція як основний аспект когнітивно-функціонального підходу в сучасній лінгвістиці. Стаття присвячена висвітленню теоретичних основ дослідження поняття «пропозиції», структуру терміна «пропозиція» та аналіз змісту поняття «пропозиція висловлення». Проаналізовано підходи різних вчених до дослідження терміну пропозиція в сучасній лінгвістиці.

Ключові слова: пропозиція, пропозиція висловлення, концептуалізація

Шевчук О. В., Панасенко О. С. Предложение как основной аспект когнитивно-функционального подхода в современной лингвистике. Статья посвящена освещению теоретических основ исследования понятия «пропозиция», структуру термина «пропозиция» и анализ содержания понятия «пропозиция высказывания». Проанализированы подходы различных ученых к исследованию понятия пропозиции в современной лингвистике.

Ключевые слова: предложениипропозиция, пропозиция высказывания, концептуализация

Shevchuk O. V., Panasenko O. S. The Proposition as the Main Aspect of the Cognitive-functional Approach in Modern Linguistics. The article regards the issue of the notion "proposition", its structure and the analysis of "the statement proposition". The analysis of scientific literature has shown that the term "proposition" is perspective for denoting the nominative aspect of the sentence. At the present stage, the term "proposition" is widely used in linguistic science. The term "proposition" was introduced by the american scientist Ch. Fillmore. Since the term was used in logics and it meant a meaningful commonality between the sentence and its possible representation within a particular language. The results of the article show that the proposition is a semantic structure that denotes the situation from a speaker's point of view.

The statement proposition is constructed from elements that denote a phenomenon that forms a link of their interaction. According to V. Shank, conceptualization of the situation is carried out in the form of typical propositional functions. Conceptualization consists of such notions as "the doer of the action" and "the action". The proposition in its broadest sense is the semantic structure of the sentence. In the narrower sense "proposition" is a descriptive conceptual structure that combines the denotative and signicative meaning, abstracted from the modal component.

Besides proposition is a state of the content, which shows the marked fragment of reality, a certain "state of affairs" and characterizes the various ways of its representation. N. Arutyunova defines proposition as a "semantic invariant, common to all members of the modal and communicative paradigms of sentences". P. Susov introduces such notions as an abstract situation, protoposition, logical scheme. The article gives a detailed analysis of the notion "proposition", its development and usage in linguistics.

Key words: proposition, statement proposition, conceptualization

Осмислення словотвірних процесів пов'язане з глибинним рівнем семантики, який вважається початком всього процесу словотворення. Одним із глибинних механізмів, що пояснює породження нових мовних одиниць, є відображення певних словотвірних структур шляхом пропозиційно-фреймового моделювання. Тобто пропозиція розглядається як семантична структура висловлювання, семантична модель події.

Мета статті – з'ясувати зміст пропозиції як основного аспекту когнітивно-функціонального підходу в сучасній лінгвістиці. Подана мета передбачає розв'язання наступних **завдань**: (1) визначити суть поняття «пропозиція» в сучасній лінгвістиці; (2) з'ясувати структуру терміна «пропозиція»; (3) проаналізувати зміст поняття «пропозиція висловлення».

Поняття пропозиції (лат. Proposition – основне положення) запозичено з логіки, де за допомогою його позначають змістову спільність між реченням і його можливими перефразуваннями в межах певної мови, а також перекладами іншою мовою. У лінгвістиці термін «пропозиція» набув поширення завдяки роботам Ч. Філлмора; він використовується для позначення номінативного аспекту речення [Fillmore 1998, с. 65].

Розглядаючи проблему терміна «пропозиція», його еволюцію в лінгвістичній літературі, пропозицію визначають як з'єднувальну ланку між відносно самостійною номінативною одиницею й комунікативною одиницею – текстом, у якому номінативна одиниця втрачає свою властивість бути окремою номінативною одиницею й перетворюється на частину комунікації як мовного акту, побудованого вже за законом логічного зв'язку між номінативними об'єктами.

Важливе ї зауваження про те, що пропозиція не обов'язково оформляється як окреме речення. Вона може бути поєднана з іншою пропозицією, яка й репрезентована як окреме речення, тобто як предикативна одиниця. Запозичене з логіки поняття пропозиції зазнало певної еволюції в лінгвістичних дослідженнях, але на сьогодні як у лінгвістиці, так і в логіці термін «пропозиція» вживають неоднозначно, залежно від таких чинників: обсяг вихідного поняття (речення, висловлення або мовний акт) і спосіб його розчленовування. Крім цього, запозичене з логіки в лінгвістику для систематизації уявлень про мову поняття «пропозиція» повинно бути пристосоване до нової галузі застосування й позбавлене інерції співвідношень логічного поняттєвого апарату, на що й звертають увагу лінгвісти, але що не завжди їм вдається подолати.

Щодо пропозиції висловлення, вона будується з елементів, які позначають яке-небудь явище, що становить ланку їхньої взаємодії. Виділяючи пропозицію, модальну рамку й комунікативну рамку як елементи змісту речення, Т. В. Шмельова визначає пропозицію як властивість змісту, який відбиває позначуваний фрагмент дійсності, певний «стан речей» і характеризує різні способи її репрезентації. Їй належить ідея розподілу пропозицій на подієві й логічні [Шмельова 1988, с. 23].

І. Б. Шатуновський дає пояснення пропозиції, що цілком корелює із загальноприйнятими визначеннями цього поняття: «пропозиція — це семантична конструкція, утворена предикатом із заповненими валентностями». Актуальним лишається питання, чи не є в такому випадку поняття пропозиції надлишковим для лінгвістичного опису, тому що мовознавці значно раніше стали використовувати також запозичений з логіки термін «предикат» і в подібному значенні визначали в цей час через нього власне – пропозицію.

Очевидно, що ні, тому що, по-перше, лінгвіст може стверджувати, що предикат загалом – це пропозиційна функція (іноді, але зрідка вживають також термін «висловлювальна

функція»). У галузі логіки поняття пропозиційної функції близьке до поняття предиката, але не тотожне йому.

Поняття ж пропозиції й пропозиційної функції не перетинаються; по-друге, у формалізованій мові предикат є n -місне відношення, у природній мові валентності предиката заповнені конкретними змінними, а сам предикат постає як відношення, здатне набувати модальності, що в сукупності переводить предикат у якість пропозиції; по-третє, «лінгвістичний опис пропозиційної функції (або предиката) є не що інше, як «тип речення», «модель речення», «структурна схема речення» [Шатуновский 1996, с. 277].

П. Адамець виходить із того положення, що речення будуються із пропозицій, тим самим репрезентуючи пропозицію як будівельний матеріал для речення. Причому цей процес здійснюється, на думку П. Адамця, шляхом двох операцій: специфікації й реалізації. Дослідник визначає пропозицію в такий спосіб: це «конфігурація лексичних найменувань, пов'язаних семантико-синтаксичними відношеннями в одне значеннєве ціле, що являє собою номінацію якого-небудь факту (денотативної ситуації) "in abstracto", тобто абстраговано від усіх актуалізаційних моментів (модальності, часу, актуального членування тощо), а також від конкретної поверхнево-граматичної форми». Далі дослідник зауважує, що пропозиція є «змістовним ядром речення й одночасно спільним значеннєвим інваріантом для певної безлічі семантично споріднених речень та їхніх номіналізацій» [Бенвенист 1974, с. 10].

У пропозиції компактно й органічно змодельовані ті або інші суб'єктивні уявлення про дійсність, тому що зміст інформації — результат процесу мислення, і тому суб'єкт, що передає інформацію, обов'язково «обмежує» її суб'єктивною «формою», яка відображає не предмет інформації, а специфіку сприйняття світу комунікатором. Це, безперечно, є «суб'єктивне уявлення про дійсність» і не тільки загалом (на рівні висловлення), а й на семантичному рівні — рівні пропозиції як погляду на «стан речей»: суб'єкт, наділений свідомістю й волею (інтенсійністю), для комунікації знаходить свій погляд, виявляючи в континуумі фрагмента дійсності інформацію, яка найбільше відповідає його комунікативним намірам.

Так, у «Лінгвістичному енциклопедичному словнику» Н. Д. Арутюнова визначає пропозицію як «семантичний інваріант, спільний для всіх членів модальної й комунікативної парадигм речень і похідних від речення конструкцій (номіналізацій)», відповідно, у навчальній літературі: пропозиція — це «об'єктивний зміст речення, розглянутий абстраговано від усіх супровідних суб'єктивних значень і від тих особливостей, які надає йому та або інша формальна організація речення» [Арутюнова 1990, с. 67]. Пропозиція виступає як поєднання концептів певного роду, тому що в іншому випадку вона не буде описом стану суб'єкта й тим самим пропозицією. Оскільки пропозиція є поєднання концептів, її обов'язковим компонентом є «ідея поєднання», сполучення її складників, або як ми будемо називати відповідно до давньої традиції такий компонент — «зв'язка».

Цей компонент структури пропозиції, зумовлений «присутністю» мовця, дає їй змогу бути ізоморфною структурі ситуації, але водночас позбавляє пропозицію рангу якогось дзеркала, і є підставою для різного роду її конкретних вербалізованих маніфестацій у реченні, тим самим установлюючи види співвідношення пропозиції з такими різними формальними побудовами, як «подія», «редукована подія», «номіналізована подія», «явище», «факт» (у різних класифікаціях).

Здійснити пропозиціоналізацію «фрагмента» дійсності, всупереч У. Чейфу, без мови неможливо; «вибір» мовця дає підстави розглянути цей «фрагмент» з різних поглядів, тобто вичленовувати ситуації, і пропозиція при цьому є не абстрагованою інструкцією, а інформаційно важливою семантичною структурою, опосередкованою мовою, що «узгоджується з відомим філософським положенням про «важливість форми»: мовна оболонка (навіть якби це дійсно була тільки оболонка) є свого роду форма для думки, а будь-яка форма небайдужа до змісту, що передається нею» [Чейф 1975, с. 124].

У лінгвістиці неодноразово висловлювали думку про необхідність виділення різних пропозиційних шарів у семантиці речення та висловлення. Так, на думку І. П. Сусова,

вихідною ланкою в синтезуванні конкретної думки є абстрактна ситуація, протопропозиція, логічна схема, у якій відтворюється лише реляційний каркас вхідних у позначуваний клас ситуацій [Сусов 1973, с. 84]. Протопропозиції, як вважає І. П. Сусов, являють собою концептуально-логічний каркас пропозиційних структур. Вони включають поняття про дію, стан суб'єкта, про властивості предметів тощо. Протопропозиція (абстрактна ситуація) репрезентується за допомогою реляційної структури [Сусов 1973, с. 88].

Абстрактна ситуація є логічним утворенням, вона має універсальний характер. Реляційна структура, порівняно з абстрактною ситуацією, більш ідіотнічна, вона належить конкретній мові, є фактом її ладу й розглядувана автором як логіко-синтаксична модель речення. Вона є ніби варіантом пропозиційної структури на шляху до її поверхневої репрезентації. Порівняно з поверхневою маніфестацією, вона універсальніша.

Як вважає Р. Шенк, концептуалізація ситуації здійснюється у формі типових пропозиційних функцій. Це базові одиниці семантичного уявлення. Семантичне уявлення повинне бути таким, щоб його можна було вичленовувати з текстів будь-якої мови. У цьому уявленні відбито правила дійсності й внутрішнього світу людини [Шенк 1980, с.123].

Базові одиниці такого уявлення, вважає Р. Шенк (визначаються на більш глибинному, ніж семантичний, концептуальному рівні. Так само, як слова містяться в реченні, концепти, згідно з Р. Шенком, містяться в концептуалізації й складаються з таких понять, як «діяч» та «дія», а також з набору концептуальних відмінків — об'єктного, директивного, інструментального тощо.

Базовий концептуальний предикат, пропозиційний предикат і мовний предикат являють собою різні рівні узагальнення ситуацій об'єктивної дійсності. Пропозиція, визначувана з погляду її функцій, є те, що здатне бути істинним або хибним, або те, що здатне бути значенням (стверджувального) речення, або ж те, що становить зміст певного психологічного (інтенсійного) стану (віри, переконання, сумніву, бажання тощо). Для пояснення складної природи сентенційних знаків слід використати ідею про дворазове мовне означення [Шенк 1980, с. 123].

Згідно з поглядами Е. Бенвениста, одиниці первинного, власне-семіологічного принципу позначення повинні бути впізнані, тобто ідентифіковані із предметами, поняттями, які вони сигніфікують. Знаки вторинного позначення (предикативні одиниці) повинні бути зрозумілі, усвідомлені, тобто ідентифіковані зі змістами, які вони несуть. Для використання первинних знаків треба знати їхні значення. Дворазова репрезентація реальної дійсності знаками природної мови детермінована пізнавально- комунікативною діяльністю людини. Завдання говоріння полягає в тому, щоб погодити нову реальність із відомою.

Говоріння є комбінацією мови з новою реальністю. Нова реальність репрезентується за допомогою фіксованих образів, закріплених у знаках первинного позначення. Знаки первинного позначення — номінативні знаки (слова, комбінації слів, семантичні моделі речень) співвідносяться із класами предметів, ситуацій — денотатами. Знаки вторинного позначення — предикативні, комунікативні знаки, повинні бути референтно співвіднесені з відповідним фрагментом дійсності [Бенвенист 1974, с. 43].

Отже, ретельно проаналізувавши подані визначення, доходимо до **висновку**, що пропозиція — це семантична структура, що позначає ситуацію як погляд мовця на «фрагмент» дійсності а не просто пасивне відбиття «фрагмента» зовнішнього світу; якщо цей фрагмент відбиває «стан речей», то тільки з позиції мовця, що виділяє в ньому інформаційно важливу ситуацію.

Перспективами подальшого дослідження ми вважаємо аналіз функціонування пропозиції як основного аспекту когнітивно-функціонального підходу на матеріалі різних літературних творів сучасної британської та американської прози.

Література

- Арутюнова Н. Д. Пропозиция / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. — М. : Сов. энциклопедия, 1990. — 401 с.
- Бенвенист Э. Общая лингвистика / Эмиль Бенвенист ; под ред. Ю. С. Степанова. — М. : Прогресс, 1974. — 448 с.

- Сусов И. П. Семантическая структура предложения (на материале простого предложения современного немецкого языка) / И. П. Сусов. — Тула : Изд-во Тульск. ун-та, 1973. — 142 с.
- Чейф У. Л. Значение и структура языка / У. Л. Чейф. — М. : Прогресс, 1975. — 254 с.
- Шмелева Т. В. Семантический синтаксис : текст лекций / Т. В. Шмелева. — Красноярск : Красноярск. гос. ун-т, 1988. — 53 с.
- Шатуновский И. Б. Семантика предложения и нерферентные слова (значение, коммуникативная перспектива, прагматика) [Текст] / И. Б. Шатуновский. — М. : Языки русской культуры, 1996. — 400 с.
- Шенк Р. Обработка концептуальной информации Пер. с англ. — М.: Энергия, 1980. — 360 с.
- Fillmore Ch. J. The Mechanisms of «Construction Grammar» / Charles J. Fillmore // Proceedings of the Fourteenth Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society. — 1988.

(Матеріал надійшов до редакції 11.10.17)

УДК: 165.614

ШЕЙКО О. С.

(Запорожский национальный технический университет)

ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ КОРОТКИХ РАССКАЗОВ МЕЙВ БИНЧИ

Статья посвящена анализу ряда коротких рассказов современной ирландской писательницы Мейв Бинчи. В статье описаны основные аргументы экзистенциального подхода к жизнедеятельности личности в обществе. Взаимодействие людей происходит в различных ситуациях, которым всегда присущ открытый характер, соответственно, человек свободен в выборе своих решений и следующих за ними поступков. Определена ведущая роль ценностных приоритетов реагирования в стандартных и пограничных ситуациях, существенно изменяющих мировосприятие и мировоззрение, способствующих переходу личности на новый этап развития.

Ключевые слова: Мейв Бинчи, короткий рассказ, экзистенциальность, пограничная ситуация, ценность.

Шейко О. С. Екзистенціальна спрямованість коротких оповідань Мейв Бінчі. Стаття присвячена аналізу декількох коротких оповідань сучасної ірландської письменниці Мейв Бінчі. У статті описані загальні аргументи екзистенціального підходу до життєдіяльності особистості у суспільстві. Взаємодія людей відбувається у різних ситуаціях, які завжди носять відкритий характер, тобто людина вільна у виборі своїх рішень та прояву їх у вчинках. Визначена ведуча роль ціннісних пріоритетів реагування у стандартних та пограничних ситуаціях, які суттєво змінюють світосприйняття та світогляд, сприяють переходу особистості на новий рівень розвитку.

Ключові слова: Мейв Бінчі, коротке оповідання, екзистенційність, погранична ситуація, цінність.

Sheiko O. S. Existential Purposefulness of Maeve Binchy's Short Stories. The article is dedicated to analysis of some short stories of contemporary Irish author Maeve Binchy from her collections of "Chestnut Street", "The Return Journey" and "This Year It Will Be Different". This writer is one of the prominent and the most popular British creators of fiction prose. Maeve Binchy's genre is life stories, in which every day joys, sorrows and problems of common people are described. There are ordinary life situations, but they are striking by the ways of thoughts, feelings, decisions, styles of behavior and conducted actions. Maeve Binchy's attention is directed on family, community and friendly relationships. Writer's life position reflects in wise, full-hearted, supportive, empathetic attitude towards her characters in all variety of human nature. General arguments of existential approach toward life activity of a personality in a society have been systematized in the article. Human interaction occurs in various situations, which always have open perspectives, so a person is free in choosing his decisions, reflected in following actions.

The leading role of value priorities of reaction on usual and boundary situations has been defined. Foundation of human spiritual world is positive feelings and intentions: friendship, support, love, empathy, compassion toward other people which are reflected in certain actions. The result of choosing a decision and making actions in boundary situation is a reflection of person's spiritual essence, entity and depth of «I», a degree of his humanity.

A moment of existence and activity in boundary situations, which are connected with physical threat for human life or with making significant life decisions, radically changes world perception and world outlook, assists a personality's transformation on a new level of development and self-cognition. Spiritual values are a basic category of personality's existence and self-development in the world. Despite complications and contradictions of life situations a person should be human.

Key words: Maeve Binchy, short story, existentiality, boundary situation, value.

Актуальность темы. В современном мире с высоким уровнем аномии человеку нередко сложно сделать правильный моральный выбор в стандартной жизненной ситуации, и, тем более, в нестандартной. Художественная литература является источником формирования мировоззрения и аксиологической направленности личности. Творчество современной ирландской писательницы Мейв Бинчи, базирующееся на высоких духовных ценностях, заслуживает пристального внимания.

Цель статьи – проанализировать экзистенциальную направленность коротких рассказов Мейв Бинчи, основываясь на проблеме аксиологического выбора личности.